

megváltoztatása, stb.

A polgárság azonban, mely forradalmát a munkásság és parasztság segítségével vivta ki, már a második évben cserbenhagyta fegyvertársait, 1791. június hó 14.-én a „Nemzetgyűlés“-sé átalakult parlament megszavazta a „lex Chapelier“-t, melyben alkotmány ellen intézett támadásnak minősítik a munkásoknak és parasztoknak minden olyan egyesülését és összejövetelét, melynek célja a fizetés vagy bér emelésének elérése. A dolgozókat a forradalom eredményeiből, melynek kivívásánál döntő szerepet játszottak, kinullázták. Végül a nemzetgyűlés 1793-ban törvényt hozott, melyben kimondotta, hogy halálbüntetéssel sújtja mindazokat, kik a földbirtok vagy egyéb magántulajdon felforgatását hirdetik.

Igy segítette elő a tőkés termelési mód továbbfejlődését a nagy francia forradalom, melynek lefolyásából az a törvényszerűség állapítható meg, hogy a termelőerőknek a munkamegosztás előrehaladásával illetve a technika tökéletesedésével végbemenő óriási fejlődése oly mértékben változtatja meg az emberi társadalom strukturáját, hogy a korábbi gazdasági alapokból kifejlődött tulajdonjogi, ideológiai, törvénykezési stb. felépítmények túlhaladottakká válnak és ellentétben kerülnek a feltörekvő társadalmak érdekeivel. Ez az ellentét — a hűbéri és abszolutisztikus rendszer és polgári társadalom ellentéte — robbant ki a francia forradalomban, hogy magasabb társadalmi fokon egyesülve megvesse alapját a nagyiparon és a technika rohamos fejlődésén, a fokozottabb munkamegosztáson és a munka nagyobb termelőerején alapuló fejlettebb tőkés termelési mód zavartalanabb működésének.

(Nagy Gábor)

CAMILLE DESMOULINS LEVELE APJÁHOZ 1789 JUL. 16.-ÁN

Drága Apám!

Most már irhatok és levelem meg is fog érkezni. Magam állítottam őrszemet a postahivatalba és ezentul már nem működhet a leveleket felbontó „cabinet noir“. Hogy megváltozott három nap alatt a dolgok arculata! Vasárnap egész Párizst felháborította Necker elbocsájtása: de hiába hevittem a szenvedélyeket, senki sem ragadott fegyvert. Hozzájuk csatlakozom, látják buzgalmamat, körülvesznek, biztatnak arra, hogy egy asztalra kapaszkodjam: egy perc és már hatezer ember van körülöttem. „Polgárok, mondottam ekkor, tudjátok, hogy a nemzet Necker megtartását követelte és szobrot akart neki állítani: elkergették! Lehetséges szemtelenebbül kihívni haragotokat? Ezután a csapás után nincsen olyasmi, amire képesek ne lennének s meglehet, hogy már erre az éjszakára a hazafiak Szent Bertalan éjéit tervezik.“ Valósággal fuldokoltam a lelket ostromló eszmék sokaságától, rendetlen össze-vissza beszéltem. „Fegyverre! — kiáltottam. Fegyverre! Tűzzünk mindnyájan zöld karkárdákat — a zöld a remény színe!“ Csak arra emlékszem, hogy ezekkel a szavakkal végeztem: „Aljas képek is vannak itten, rendben van, hát csak figyeljenek, nézzenek, igen, én vagyok az, aki testvéreimet a szabadságra hívom fel“, — s pisztolyt huztam elő; „De élve nem kerülök kezükhöz és tudok, ha kell, dicsőségesen meghalni; már csak egyetlen szerencsétlenség érhet, az, hogy Franciaországot újból rabszolgának lássam“.

Ekkor leszálltam, körülvettek, simogattak, majd megfojtottak ölelésükkel. „Barátom, — mondták mindnyájan, — őrséget alakítunk védelmedre, nem hagyunk magadra, oda kísérünk, ahová akarsz.“ Azt válaszoltam, hogy nem akarok parancsnok, hanem csak a haza egyszerű katonája lenni. Zöld szalagot vettem és elsőnek a kalapomra tűztem. Mily gyorsan terjedt a tűzvész! A felkelés híre a katonai táborig is eljut. A svájci és a német sorkatonák megérkeznek. Lambesc herceg királyi német ezred élén lovon hatol be a Tuilériákba. Megkardlapoz egy fegyvertelen francia gárdistát, asszonyokat és gyermekeket dönt fel. Kigyul a dúh. Egész Párizsban egyetlen kiáltás visszahangzik: Fegyverre! Hét óra volt. Betörnek a fegyverkereskedők kirakatait. Hétfő reggel meghúzzák a vészharangot. Az ösválasztók a városházán gyűltek össze. A kereskedőcéh előjárójával az élükön tizenhat légióba beosztott és 78.000 főnyi polgári gárdát szerveznek. Már százezernél több férfi kapott fegyverre és mindnyájan a városházához gyülekeztek több fegyvert követelve. Az előjáró habozik, a Chartreux és a Saint Lazare kolostorhoz küld; időt igényekszik nyerni azzal, hogy elhíteti: ott majd találnak fegyvereket. A tömeg és a legmerészebbek az Invalidusok palotájához mennek; fegyvert követelnek a parancsnoktól; az megijed és felnyitatta a raktárokát. Magam is lementem a kupola alá, kitéve magamat annak, hogy megfulok. Ott láttam, becslésem szerint legalább százezer puskát. Elvettem egy egészen újat, bajonettel és két pisztolyt. Ez kedden történt, az egész délelőtt a fegyverkezéssel telt el. Alighogy kezünkben a puska a Bastillehez megyünk. A parancsnok, meglepve afölött, hogy Párizsban egyszerre százezer bajonettes puska jelent meg, biztosan azt gondolta, hogy az égből pottyantak alá és nagy zavarban lehetett. Egy óráig tervnélküli lövöldözés folyt: a tornyokon mutatkozó alakokra céloztunk. De Launay gróf, a vár parancsnoka kitűzi a fehér zászlót, leereszteti a felvonóhidat, rárohannak, de az tüstént felemelkedik és a várból kartáccsal tüzelnek. Akkor azután a francia gárda ágyui is megszólalnak és rést ütnek a falon. Egy rézmetsző kapaszkodik fel elsőnek, visszadobják és lábát töri. Az utána következő francia gárdistának több a szerencséje, birokra kel a falon álló tüzerrel, kiragadja kezéből a kanócot, fennmarad, a többiek követik és fél óra alatt a várat rohammal birtokba veszik. Az első ágyúszóra oda futottam, de a Bastille két és fél óránál rövidebb idő alatt elesett, valószínűleg csoda ez! A Bastille hat hónapig kitarthatott volna, ha ugyan ellenállhat valami a franciák sodró hevének; a Bastillet polgárok vették be, katonák, parancsnokok és egyetlen tiszt nélkül.

1789 ÉS A GONDOLKODÁS

„A forradalom filozófiai szele fúj Anglia felől“ — írja *D'Argenson* a XVIII. század közepén. „A forradalom filozófiai szele“ nyilvánvalóan csak Angliából jöhetett, mert az angol társadalom fejlődése ekkor már két polgári forradalmon is túl volt, s noha mindkét forradalom jogilag kompromisszumra is vezetett, a polgárság és vele a tökéletesrendi szellem lényegileg uralomra került. A fiatal Diderot éhesen veti rá magát a jezsuita iskola falai között Hobbes, Locke és Newton munkáira. Voltaire száműzetésben két évet tölt Angliában és Francis